

*Verslag van het Unesco-UNEP International
Congress on Environmental Education
and Training
17-21 augustus 1987
Moskou, U.S.S.R.*

Chr. Maas Geesteranus

Verslag van het Unesco-UNEP International
Congress on Environmental Education
and Training
17-21 augustus 1987
Moskou, USSR

Chr. Maas Geesteranus

december 1987

Secretariaat Commissie voor Natuurbeschermingseducatie:
Chr. Maas Geesteranus, Maliebaan 12, 3581 CN Utrecht,
tel. 030 - 331441

INHOUD

bladzijde

1	INLEIDING	1
2	PROGRAMMA ALGEMEEN	1
3	VERSLAG VAN HET PROGRAMMA	2
4	NABESCHOUWING EN AANBEVELINGEN	9
5	SAMENVATTING VAN DE AANBEVELINGEN	14

1 INLEIDING

Dit congres was georganiseerd als een vervolg op de in 1977 te Tiflis (Rusland) gehouden Intergovernmental Conference on Environmental Education, georganiseerd door Unesco.

In tegenstelling tot de in 1977 gehouden conferentie ging het hier om een niet-goevernementeel bijeenkomst: de deelnemers werden op persoonlijke titel uitgenodigd. In totaal namen ongeveer 300 personen vanuit de gehele wereld (+ 80 landen) aan het congres deel. Vanuit Nederland namen ikzelf ("participant") en C.A. Fuykschot, plaatsvervangend directeur Verzorgingsstructuur van het ministerie van O&W, ("observer") deel. Vergeleken bij andere Westeuropese landen was deze delegatie bijzonder klein.

De deelnemers waren afkomstig uit allerlei maatschappelijke sectoren, zoals: universiteit, overheid (een zeer gering aantal), lerarenopleidingen basis- en voortgezet onderwijs, pedagogische centra, particuliere organisaties (nationaal en internationaal), educatieve voorzieningen als musea, planten- en dierentuinen en dergelijke.

2 PROGRAMMA ALGEMEEN

Ter voorbereiding van het programma heeft Unesco een aantal documenten* samengesteld (zie voor een overzicht bijlage 1). Deze werden bij de opening van het congres - en sommige zelfs later - verstrekt.

De gebruikswaarde ervan is dan ook beperkt geweest.

Het programma (bijlage 2) had de volgende doelen:

1. evaluatie van de activiteiten van lidstaten naar aanleiding van de aanbevelingen van de Intergovernmental Conference on Environmental Education (Tiflis, 1977),
2. ontwikkelen van strategieën ten behoeve van natuur- en milieu-educatie en training in de negentiger jaren.

* alle stukken van het congres zijn bij mij opvraagbaar.

Aan de deelnemers is vooraf gevraagd een kort rapport samen te stellen over hetgeen de afgelopen 10 jaar op het gebied van de natuur- en milieu-educatie (nme) aan belangrijke ontwikkelingen heeft plaatsgevonden. Ik heb daartoe een overzicht (bijlage 3) samengesteld (onder eigen naam).

Verder heb ik met prof. dr. J.C. Smyth (Schotland) ten behoeve van dit congres een artikel geschreven, genaamd "An environmental education strategy; a concept for educators" (bijlage 4).

Het programma had globaal het volgende verloop:

- ceremoniële plenaire opening en verkiezing van voorzitters (plenary session I),
- algemene introducties over nme door vertegenwoordigers van Unesco, UNEP en de Russische regering (plenary session II),
- algemene discussie over de gehouden inleidingen (plenary session II),
- commissievergaderingen (3),
- plenaire discussie over een specifiek thema (plenary session III),
- symposia (5),
- rapportages van commissievergaderingen en symposia,
- plenaire vergadering (plenary session IV),
- sluiting.

Tussen de symposia is, onder leiding van de huidige voorzitter, een korte vergadering gehouden met de aanwezige leden van de Commission on Education/IUCN.

3 VERSLAG VAN HET PROGRAMMA

17 augustus Ceremoniële opening

Eerst werd het woord gevoerd door prof. G.A. Yagodin, minister of higher and secondary education in de USSR. In het bijzonder ging hij in op de noodzaak van nieuw politiek denken - zoals onlangs verwoord door partijleider Gorbatsjov - over menselijke relaties, ethiek, mens en milieu. Veel nadruk werd gelegd op de mogelijkheden van het individu, waarbij vooral moet worden gedacht aan specifieke beroepsgroepen

(politici, ingenieurs, wetenschappers). Zij dienen zich een gedragscode eigen te maken. Daartoe moet natuur- en milieu-educatie deel worden van algemeen vormend en beroepsonderwijs.

Directeur-generaal A.M. M'Bow van Unesco legde vooral nadruk op samenwerking, het gebruik van (milieu)technologie en het belang van het Unesco-UNEP International Environmental Education Programme 1985-1987. Volgens hem dienen de resultaten van het congres ook aan de besluitvormers in de individuele landen te worden doorgespeeld. Opvallend was het pleidooi, herhaaldelijk, voor opname van natuur- en milieu-educatie in de wet.

W.H. Mansfield, deputy executive director van UNEP, hield een speech die inging op de tegenstellingen tussen rijk en arm op deze aarde en op de gevolgen die dat heeft voor het milieu. Bewustwording wordt door UNEP gezien als een onvoorwaardelijke noodzaak voor milieukwaliteit en educatie in de sleutel tot dat proces. De wereld heeft geen tijd meer voor een benadering waarin nieuwe visies en waarden centraal staan; er moeten wegen worden gevonden snel leraren op te leiden die de besluitvormers van de toekomst opvoeden.

Nadruk werd gelegd op het feit dat ecologie en economie in relatie tot elkaar zo langzaam in het leerplan worden opgenomen.

Het doel van dit congres is een strategie voor de negentiger jaren uit te stippelen.

Tenslotte werden de 2 belangrijkste thema's in de aandacht van de toehoorders aanbevolen:

- rationeel beheer van de bestaansbronnen (economische ontwikkeling is onmogelijk zonder milieubeheer),
- plattelandsontwikkeling in de derde wereld.

17 augustus Tweede plenaire zitting

Tijdens de middagzitting stonden enkele onderwerpen van internationaal belang centraal.

G.N. Golubev (UNEP) ging in op de grote (milieu)problemen die de mensheid bedreigen. Zijn strategie om daaraan het hoofd te bieden, is de strategie van het Brundtland-rapport. Op nationaal niveau moeten regeringen de inbedding van educatieve activiteiten in bestaande strategieën tot stand brengen. Daarbij is de rol van particuliere

organisaties onmisbaar. Het doel daarvan is mede de toepassing van de Unesco/ UNEP-programma's te bevorderen (!). Tenslotte wees G. op de noodzaak van coördinatie van internationale organisaties.

A. Chiba (Unesco) verwees in zijn lezing voornamelijk naar het Unesco-UNEP International Environmental Education Programme (bijlage 1, document 6), en de successen die dat had opgeleverd. Een soortgelijk programma zou hij ook nu weer willen opzetten voor de komende jaren.

S. Dumitrescu (Unesco) was van mening dat de verschillende internationale wetenschappelijke programma's, zoals Man and Biosphere, een goede inhoudelijke ondergrond voor natuur- en milieu-educatie vormen.

N. Egorov (USSR) hield een lezing over hetgeen op het gebied van de natuur- en milieu-educatie in Rusland gebeurt. Naar zijn zeggen is het onderwijs daarvan doortrokken.

Daarna vond een algemene discussie plaats. Verschillende suggesties kwamen naar voren:

- de koppeling van economische en ecologische vraagstukken moet veel sterker worden aangebracht, ook in educatieve activiteiten,
- er moet veel meer worden gedaan om de veiligheid van de mens te bevorderen, zoals door het terugdringen van de nucleaire dreiging,
- topfunctionarissen in de samenleving moeten ecologisch veel beter worden geschoold,
- de gangbare economische modellen moeten worden herzien,
- in kerk en onderwijs moet veel meer aandacht aan milieuvraagstukken worden gegeven; ook in internationale kringen.

18 en 19 augustus Commissievergaderingen

Er waren 3 commissies waarin specifieke aanbevelingen voor de "Outline international strategy for action in the field of environmental education and training for the 1990's" (bijlage 5) werden besproken.

De commissies waren gericht op:

1. training van leerkrachten,
2. natuur- en milieu-educatie in de universiteit,
3. training van verschillende beroepsgroepen.

Van commissie 1 werd geen verslag ontvangen.

Commissie 2 hield een discussie over de mogelijkheden om natuur- en milieu-educatie meer ingang te doen vinden in universitaire kringen. Daartoe zouden veel stafleden bijgeschoold moeten worden. Daarnaast werd het nodig geacht om veel meer tot nationale en internationale uitwisseling te komen. Studiebeurzen en andere financiële regelingen zijn in dat verband noodzakelijk. Tenslotte werd het nodig geacht dat activerende pedagogische methoden worden ontwikkeld.

Commissie 3 discussieerde over de training van allerlei beroepsgroepen. Het bleek dat er vooral veel technici aan het woord kwamen die de gehele problematiek in feite reduceerden tot: "meer kennis van de natuur en de ecologische verbanden en meer techniek om de problemen op te lossen".

Ik heb daarom juist de nadruk gelegd op sociologische aspecten van milieuproblemen, te gebruiken in trainingssituaties: ethiek, normen en waarden, onderliggende factoren van milieuproblematiek, leren over de samenleving naast het leren over over de natuur zelf en dergelijke. Bij die gelegenheid kon ook het met prof. J.C. Smyth geschreven paper (bijlage 4) worden gepresenteerd.

In het algemeen werd sterke nadruk gelegd op de training van besluitvormers in economische beleidssectoren; er was echter geen gelegenheid voor een concrete invulling daarvan. Slechts weinigen onderkenden de noodzaak van training over communicatie naast technische kennis.

19 augustus Derde plenaire zitting

Tijdens deze zitting zou gesproken worden over internationale en regionale samenwerking. In het bijzonder ging het om de volgende zaken*:

- leerplanontwikkeling en evaluatie van programma's voor natuur- en milieu-educatie,

* Zie ook C.A. Fuykschot, 1987. Unesco-UNEP Internationaal Congres inzake natuur- en milieu-educatie, Moskou, UdSSR, 17-21 augustus 1987. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, Zoetermeer. Blz 12.

- doorwerking van nationaal onderwijsbeleid in internationale kringen van natuur- en milieu-educatie en omgekeerd,
- horizontale samenwerking op landelijk niveau,
- gebruik van massamedia,
- ontwikkeling van een eenduidige terminologie.

20 augustus Symposia

Er werden 5 verschillende symposia gehouden. Een korte aanduiding van het behandelde:

1. Environmental problems and international understanding and cooperation: the role of environmental education

In dit symposium werd de nadruk gelegd op de grote wereldproblemen waaronder ecologie en vredesvraagstukken. Vele suggesties werden gedaan om de rol van natuur- en milieu-educatie daarin te benadrukken, zoals: geschikte lesmaterialen, langdurige educatieprocessen, een World Environmental Council, interne coördinatie binnen de verschillende VN-onderdelen, een nadrukkelijker rol van wetenschappers.

2. Environmental education and training: contribution to sustainable socio-economic development

Hier werd gesproken over de ethische aspecten van ontwikkelingen in en tussen Noord en Zuid. In educatieve zin dient deze thematiek veel duidelijker aan de orde te komen. Mensen moeten zich veel meer bewust worden van bestaande ongelijkheden en van de relaties tussen sociaal-economische en ecologische ontwikkeling.

3. Role of the media and new communication systems in the promotion of environmental education and information

Dominerend in de discussie was het algemene advies vooral voorzichtig te zijn met het teveel verwachten van nieuwe media. Zij zijn geen wondermiddel maar slechts een instrument, een hulpmiddel. De mens dient de media goed te beheersen.

De oorsprong van informatie is niet altijd de deskundige (met zijn moderne technologie) maar dient vooral te komen van "de basis".

Daarbij moeten ook de "oude" media niet worden vergeten omdat die reeds lang hun waarden hebben bewezen:

- volksmethoden (gesprekken, expressie, theater),
- conventionele media (pers, radio e.d.).

Opgepast moet worden voor indoctrinatie: de centralisatie van informatie in de nieuwe technologie werd gezien als een zorgelijke ontwikkeling. Ook wordt de boodschap niet altijd goed door journalisten opgepakt. Training van deze beroepsgroep is noodzakelijk. Het voorstel werd gedaan om de bevindingen van het congres in een populair boekje samen te vatten.

4. Role of biosphere reserves and other protected areas in the dissemination of ecological knowledge and training of specialists in ecology

Een pleidooi werd gehouden voor het instellen van meer biosfeer-reservaten. Ecologische musea kunnen in zulke reservaten worden gesticht met het oog op kennisverspreiding.

5. National experiences and the contribution of nongovernmental organizations in the development of environmental education and training: trends and progress

In dit symposium zijn + 65 personen (meer dan 100 hadden zich aangemeld) aan het woord geweest om in enkele minuten iets te zeggen over de ontwikkelingen in eigen land.

De meesten gingen vooral in op de organisatorische veranderingen op het gebied van de natuur- en milieu-educatie die zich in het desbetreffende land voltrekken: milieuministeries, nationale comité's; nationale particuliere organisaties en dergelijke.

Daarnaast blijkt in een aantal landen de wetgeving op dit gebied te worden ingevoerd danwel uitgebreid (bijvoorbeeld Filippijnen, Frankrijk, Denemarken, West-Duitsland, Maleisië, Venezuela).

Er vinden onderwijshervormingen plaats waardoor de inpassing van natuur- en milieu-educatie wordt vergemakkelijkt (invoeringsproblematiek, lerarenopleiding, onderzoek).

Er is een tendens om steeds meer gebruik te maken van specialisten op het gebied van de natuur- en milieu-educatie, ten koste van de generalisten. Dit werd niet zonder meer als een voordeel gezien.

21 augustus Vierde plenaire zitting

Deze zitting was gewijd aan de "aannee" van het strategiedocument (bijlage 5). Na een aantal algemene conclusies door de congresrapporteur* werden de afsluitende redevoeringen gehouden die een min of meer procedureel en ceremonieel karakter hadden. Van een werkelijke aanname van de strategie was geen sprake door het volledig ontbreken van inzicht in de wijzigingen die zullen worden overgenomen en doordat daartoe in het geheel geen gelegenheid werd geboden.

Tegen het einde van de zitting werd mij gevraagd een dankwoord te spreken namens de deelnemers. Van die gelegenheid heb ik gebruik gemaakt om - met het oog op het werk van besluitvormers - als ondertitel voor het eindrapport een uitdrukking voor te stellen die een vroegere voorzitter van de Commission on Education van de IUCN (A.V. Baez) eens gebruikte: "If you think education is expensive, try ignorance".

4 NABESCHOUWING EN AANBEVELINGEN

Organisatie van het congres

Uitgangspunt voor de organisatoren van het congres was het door de deelnemers impliciet laten fiatteren van de zelf (Unesco/UNEP) geschreven strategie. De commissievergaderingen en symposia mochten daartoe de bouwstenen leveren, al bleef in het midden welke aanbevelingen wel en welke niet zullen worden overgenomen.

Verwachtingen van de deelnemers liggen op een heel ander vlak: evaluatie van prestaties in eigen land, vergelijking met andere landen, import en export van deskundigheid en ook (maar in beperkte mate) bijdragen aan een internationale strategie zoals bepleit door Unesco/UNEP. Aan die verwachtingen is nauwelijks tegemoetgekomen, mede door de steeds strak gehanteerde eenzijdige communicatie (commentaren, inleidingen, geen discussie). Er kan dan ook worden geconstateerd dat het congres vooral grootschalige resultaten (op het niveau van Unesco/UNEP) heeft opgeleverd.

Ook was er geen sprake van coördinatie met de teneur van de World Conservation Strategy en het rapport van de World Commission on Environment and Development. Waar sprake was van de behoefte aan een meer "holistische" benadering van natuur- en milieu-educatie, kwam dat voort uit andere overwegingen.

De congresleiding heeft geen poging gedaan (of heeft zelfs niet de bedoeling gehad) om een duidelijke opgaande lijn in de congresonderdelen aan te brengen. Teveel onderwerpen werden losstaand van elkaar behandeld en dan nog vrijwel altijd in de vorm van grotere en kleinere voordrachten.

Geconcludeerd kan worden dat deze ondemocratische en voor vakmensen weinig inspirerende opzet tot veel ontevredenheid heeft geleid.

Gezien het bestaande voornemen om over 10 jaar een soortgelijk congres te houden, wordt de Nationale Unesco Commissie aanbevolen haar invloed aan te wenden om de volgende bijeenkomst van betere structuur te laten zijn.

* Zie C.A. Fuykschot, op. cit., blz. 14.

Informatie-uitwisseling

Tijdens het congres bleek, zoals gesignaleerd, dat de communicatie tussen Unesco en de individuele landen verre van optimaal is. In het Nederlandse geval lijkt de Nationale Unesco Commissie het aangewezen kanaal om in deze situatie verbetering te brengen. Er moet niet a priori worden gerekend op initiatieven van Unesco-Parijs.

Aanbevolen wordt om de in 1976 in het leven geroepen werkgroep natuur- en milieu-educatie onder de Nationale Unesco Commissie weer te activeren en een formele, zelfstandige status te geven (zie Unesco/ UNEP-strategie blz. 12 e.v.). De taken zouden, naar analogie van die van de Commissie voor Natuurbeschermingseducatie als National Committee for Education van de IUCN, als volgt in globale termen omschreven kunnen worden:

- signaleren van initiatieven en activiteiten van Unesco-Parijs en deze bekendmaken in het Nederlandse circuit van de natuur- en milieu-educatie,
- bestudering van de (definitieve) versie van de in Moskou besproken Unesco/UNEP-strategie voor natuur- en milieu-educatie en vertaling daarvan in Nederlandse termen (met andere woorden, welke bijdragen kan Nederland aan de realisering van deze strategie leveren en in hoeverre is deze strategie van belang voor Nederland),
- informatievergathering over Nederlandse activiteiten op het gebied van de natuur- en milieu-educatie ten behoeve van Unesco-Parijs,
- bijdragen aan de beleidsvorming van Unesco op het gebied van de natuur- en milieu-educatie.

Het spreekt vanzelf dat een functionele taakafbakening in deze met het IUCN-beleid dient te worden nagestreefd.

Het is voor Nederland van groot belang dat het Unescobeleid daadwerkelijk toepasbaar wordt gemaakt voor de hier geldende situatie. Teveel komt internationaal beleid tot stand zonder te zijn geworteld in hetgeen nationaal of zelfs regionaal van belang wordt geacht.

Ook moet de werkgroep directe afstemming zoeken met de overlegorganen op landelijk niveau, zoals het Landelijk Educatie Overleg.

Een tweede vorm van informatie-uitwisseling en samenwerking kan worden gevonden in bilaterale contacten. Het doel daarvan zou niet moeten

zijn het min of meer ongericht aan elkaar kenbaar maken van eigen activiteiten maar het zoeken naar en bieden van wederzijdse, specifieke hulp bij de ontwikkeling van de natuur- en milieu-educatie, waar dat toepasselijk is (zie Unesco/UNEP-strategie blz. 18 e.v. en 29 e.v.). Om deze - nu nog zeer gebrekkige - uitwisseling van informatie en personen op gang te krijgen, dient een soort marktmechanisme te worden ontwikkeld waar vraag en aanbod bij elkaar worden gebracht. Daar zouden IUCN, Unesco en UNEP als sponsors bij betrokken dienen te zijn, echter niet als uitvoerders van zo'n op te zetten infrastructuur. Om vanuit Nederland een begin te maken met uitwisseling, zouden de betrokken ministeries (L&V, VROM, O&W, OS) kunnen overwegen iedere Nederlandse publikatie op het gebied van de natuur- en milieu-educatie van enig gewicht te laten vertalen in het Engels. UNEP deelde mee daarvoor gelden beschikbaar te hebben. Zulke publikaties zouden via centrale instituten in andere landen verkocht kunnen worden. Anderzijds zouden, bijvoorbeeld via het Landelijk Steunpunt Natuur- en Milieu-Educatie, buitenlandse boeken en rapporten samen met buitenlandse tijdschriftartikelen, gekocht en in een zogenaamde abstract service periodiek beschreven kunnen worden. Om deze literatuurstromen op gang te krijgen zou een literatuurfonds voor de natuur- en milieu-educatie in het leven geroepen moeten worden. De informele werkgroep Onderzoek Natuur- en Milieu-Educatie (secretariaat bij het Landelijk Steunpunt) zou hiertoe initiatieven kunnen nemen.

Natuur- en milieu-educatie als vakgebied

Wereldwijd, maar vooral in de geïndustrialiseerde landen, bestaat er behoefte aan inhoudelijke verbreding van de natuur- en milieu-educatie. Dat bleek duidelijk uit de tijdens het gehele congres gehouden lezingen en de interventies. Verbreding betreft vooral het aan de traditionele biologische inhouden toevoegen van elementen uit de economie, aardrijkskunde, natuurkunde, sociale wetenschappen en de vredesvraagstukken. Er is vraag naar meer holisme in dit vakgebied, zoals de congresrapporteur stelde. De onderliggende filosofie over het waarom van zo'n verbreding lijkt nog niet in veel landen erg duidelijk. Het is goed mogelijk dat de natuur- en milieu-educatie op dat punt in Nederland reeds een eind gevorderd is. Export van zulk gedach-

tengood (bilateraal of in internationale kringen) zal vaak in een goede voedingsbodem vallen. Mede daarom zijn meer publikaties met "grensverleggend" karakter gewenst.

Methodisch stond vooral de leerplanontwikkeling centraal. Opvallend genoeg werd die niet alleen in verband gebracht met het schoolonderwijs maar ook met de buitenschoolse educatie. Veel vraag bestaat naar goede inzichten in de methodische aspecten van natuur- en milieu-educatie. Anderzijds bestaan er op verschillende plaatsen in de wereld interessante initiatieven. Het officiële Unescoverslag moet worden afgewacht om deze initiatieven nader te lokaliseren.

Ook kwam tijdens het congres steeds weer naar voren dat het deel van de bevolking dat besluiten neemt over de kwaliteit van natuur en milieu, niet of nauwelijks weet welke belangen daarmee op het spel staan. "Decision-maker education" was een veelgehoorde term. Die stelling kan worden onderschreven. Ook in Nederland wordt daaraan nog steeds nauwelijks aandacht geschonken. De Commissie voor Natuur- beschermingseducatie zou over dit onderwerp een advies dienen uit te brengen aan de ministers van L&V, VROM, EZ, OS, O&W en V&W.

Voor het overige wordt verwezen naar het bovengegeven advies om het strategiedocument van Unesco/UNEP te analyseren op bruikbaarheid voor de Nederlandse situatie.

Internationaal natuur- en milieu-educatiebeleid

Eerder werd geconstateerd dat de belangstelling voor de internationale aspecten van natuur- en milieu-educatie in Nederlandse kringen niet overmatig groot is. Dat geldt zowel de (rijks)overheid als de particuliere organisaties. Zo is - ongetwijfeld om begrijpelijke redenen - geen enkele Nederlandse organisatie op het gebied van de natuur- en milieu-educatie lid van de IUCN. De rijksoverheid heeft geen duidelijk beleid op het terrein van de natuur- en milieu-educatie op internationaal vlak.

De Commissie voor Natuurbeschermingseducatie heeft deze lacunes gesignaleerd en heeft daartoe een - vooralsnog interne - notitie in voorbereiding. Daarin zal een aantal knelpunten en mogelijke ontwikkelingen op dit gebied aan de orde worden gesteld. Mede naar aanleiding daarvan

en van haar bijdrage aan het Nationaal Natuurbeleidsplan wordt aanbevolen deze problematiek in bredere kring aan de orde te stellen. In afwachting daarvan zou de rijksoverheid zich reeds nu dienen te oriënteren op uitgangspunten en doelen van het beleid die zij voor dit internationale beleidsaspect zou kunnen hanteren.

5 SAMENVATTING VAN DE AANBEVELINGEN

Nationale Unesco Commissie

1. De NUC wordt aanbevolen haar invloed aan te wenden om het volgende Unesco/UNEP-congres over natuur- en milieu-educatie in 1997 van betere structuur te laten zijn.
2. De NUC wordt aanbevolen de werkgroep natuur- en milieu-educatie weer te activeren en een formele, zelfstandige status te geven; een concrete taak van deze werkgroep zal kunnen zijn het analyseren van het Unesco/UNEP-strategiedocument op bruikbaarheid voor de Nederlandse situatie.

Rijksoverheid

1. De betrokken ministeries (L&V, VROM, O&W, OS) wordt aanbevolen stappen te ondernemen om Nederlandse publikaties over natuur- en milieu-educatie in het Engels te laten vertalen.
2. De rijksoverheid wordt aanbevolen zich te oriënteren op haar betrokkenheid ten aanzien van de internationale aspecten van natuur- en milieu-educatie.

Commissie voor Natuurbeschermingseducatie

1. De CNBE wordt aanbevolen over het onderwerp "natuur- en milieu-educatie voor besluitvormers" een advies uit te brengen.
2. De CNBE wordt aanbevolen de knelpunten van en mogelijkheden voor de internationale aspecten van natuur- en milieu-educatie in de Nederlandse verhoudingen in bredere kring aan de orde te stellen.

Particuliere organisaties

1. De werkgroep Onderzoek Natuur- en Milieu-Educatie zou het initiatief kunnen nemen voor de oprichting van een literatuurfonds voor de natuur- en milieu-educatie.
2. Het Landelijk Steunpunt zou een "abstract service" voor buitenlandse literatuur kunnen starten.

